
VISUAL PHOTOGRAPHIC INFLUENCES (THE POSTHUMOUS PHOTOGRAPHS OF STEPHAN STAMBOLOV AND ANDREI LUKANOV AND THEIR MANIPULATIVE INFLUENCE)

Ivan Zahariev

Faculty of Journalism and Mass Communication of Sofia University "St. Kliment Ohridski",
Bulgaria, iv.zahariev@gmail.com

Abstract: The goal of my research is to analyze the influence of the manipulative photographic image on the public during the process of visual communication. Part of the manipulative strategies used by the modern print and digital media to influence the public, are constructed with the help of the visual language of the photographic images. The research is focused on the content of two landmark photographs, taken in an interval of 100 years. These are the posthumous photographs of the assassinated Bulgarian prime ministers Stephan Stambolov (1854-1895) and Andrei Lukanov (1938-1996). The psychological effect of the photographs, which are presented through the simplified communicational channel of the print media, aims to influence the minds of the public in order to change their behaviour. I consider the two photographs as an attempt of an open or hidden manipulation which is not realized by the object of this manipulation. I analyze the impact of the photographs as a purposeful influence which incites the public to act in a manner that is useful for the author of the manipulation.

Keywords: photography, manipulation, impact, visual, suggestion, influence, nonverbal, communication. Field:

ВИЗУАЛНИ ВНУШЕНИЯ ЧРЕЗ ФОТОГРАФИЯ (ПОСМЪРТНИТЕ СНИМКИ НА СТЕФАН СТАМБОЛОВ И АНДРЕЙ ЛУКАНОВ И ТЯХНОТО МАНИПУЛАТИВНО ВЪЗДЕЙСТВИЕ)

Иван Захариев

Факултет по журналистика и масови комуникации на
Софийския университет „Св. Климент Охридски“, iv.zahariev@gmail.com

Резюме: В изследването имам за цел да анализирам въздействието на манипулативното фотографското изображение върху зрителя в процеса на визуалната комуникация. В съвременните печатни и нови медии част от манипулативните стратегии, които се използват за въздействие върху обществото, се изграждат чрез визуалния език на фотографските изображения. Изследването е съсредоточено върху съдържателния анализ на две знакови за епохите си снимки, които са заснети у нас във времево отстояние на 100 години една от друга. Това са посмъртните снимки на убитите министър-председатели на България Стефан Стамболов (1854-1895 г.) и Андрей Луканов (1938-1996 г.). Въздействието чрез снимките върху психиката на аудиторията в канала на опосредствана комуникация в печатните медии внушава мисли и чувства у публиката, целящи промяна на поведението. Тази функционална насоченост на двете снимки я възприемам като явна или скрита манипулация, която е неосъзната за обекта, подложен на манипулация. Анализирам внушението на двете снимки като целенасочено въздействие, което подтиква към действия и реакции, изгодни от гледна точка на субекта на манипулация.

Ключови думи: фотография, манипулация, въздействие, визуална, внушение, влияние, невербална, комуникация. Област: Обществени науки

...фотографията се труди само когато мам.

Р. Барт

Фотографията е картина, състояща се от понятия.

В. Флусер

1. УВОД

Възможно ли е визуални внушения, които се постигат чрез фотографски изображения, да са манипулация в публичната комуникация? Ако тези изображения са предмет на изследване, с което да установим дали те съдържат внушение, което оказва въздействие върху съзнанието на участниците в комуникативния акт и дали това не се извършва с цел за промяна в поведението им, то този анализ може да даде отговор на поставения по-горе въпрос. Изследователският ми интерес е провокиран от фотографията като средство за масова комуникация, който като технология и визуално съдържание притежава способността да манипулира масовото съзнание и да налага социален контрол в обществото, да влияе върху междуличностните

отношения и да изгражда общности, като пряко въздейства положително или отрицателно върху психиката на човека. Социалният контрол е форма на принуда, който ограничава свободата на поведение в обществото. Той е част от машината на властта за постигане на надмощие. Когато Мишел Фуко(1997) говори за идеалния затвор „Паноптикум“, измислен от Джереми Бентъм в края на XVIII век, той го нарича нещо като яйцето на Колумб в областта на политиката, изтъквайки принципа за всеобщата видимост на надзирателя, като евтин метод за реализация на властта без оръжие и насилие: „Само поглед. Поглед, който надзирава и когато в крайна сметка всеки – усещайки го как тегне над него – ще интериоризира дотам, че ще започне да наблюдава сам себе си“(Фуко, 1997, с. 38). След като през 1822 г. Ниепс прави първата снимка, до днес технологичното развитие на фотографията като социален инструмент е най-евтиният контрол над човешкото поведение, което е ограничено в рамката на визуалната зависимост. Фотографията е незаменим процес, който идентифицира личността и заобикалящата я реалност. При манипулациите в общуването принудата да бъде извършена някаква дейност е ненасилствена, тя се реализира чрез внушения, които въздейсват върху човешката психика. Действията трябва да бъдат извършени от обекта на манипулация, въпреки желанието му и неосъзнато в полза на субекта, което е крайната цел на приложената комуникационна стратегия. Вече повече от век фотографията се развива като комуникационен канал във всички сфери на човешкото ежедневие – в документалистиката, в информационния поток, в политиката, рекламата, изкуството, бита и забавленията, дори във войните между държавите. Днес без фотографията не социалните мрежи не могат да съществуват, така както ги познаваме. Изследването на нейната манипулативна функция в процеса на общуване е важно за разбирането на новите семантични пластове в съвременната комуникация.

2. ОБЕКТ

За да докажа визуалното въздействие на фотографското изображение, съм избрал две посмъртни снимки* . Става въпрос за снимките на убити известни исторически личности, държавни ръководители и изявени политически лидери по време на различни епохи, а именно следосвобожденска България и първите години след началото на демократичния „преход“. И двамата са фотографирани, а кадрите са разпространени в общество. Жертвите на престъпленията са „строителят на съвременна България“, възрожденски деец и министър-председател Стефан Стамболов (1854-1895 г.) – *сн. 1*, и Андрей Луканов (1938-1996 г.) – *сн. 5*, който беше министър на външноикономическите връзки по времето на тоталитарния комунистически режим на Тодор Живков, а след 10 ноември 1989 г. е два пъти министър-председател на България и изявен функционер в БСП след демократичните промени.

Двете убийства са извършени в София, но отстоят във времето между тях е цял век. Като исторически събития и престъпни деяния те могат да бъдат сравнявани, но това не е целта на моето изследване.

3. МЕТОДИКА

Върху открития от мен снимков материал използвам метода на емпиричното наблюдение, анализирам съдържателните визуални и структурни елементи в тяхната семантична комбинаторика, които изграждат изображението, за да достигна логически обобщения.

4. ХИПОТЕЗА

Чрез емпиричния метод на изследването искам да докажа хипотезата, че фотографското представяне на смъртта в публичните медии има манипулативно визуално въздействие върху зрителя. В изследването имам за цел да установя какви психологически чувства и емоции внушават снимките у зрителя. Да определя какви са формалните и съдържателните сходства и различията между тях, с което да направя опит да изведе визуалните и семантичните характеристики на манипулативната снимка, което да е от полза за нейното разпознаване в съвременния информационен поток.

5. МАНИПУЛАЦИЯ И ВИЗУАЛНА КОМУНИКАЦИЯ

За да обоснова изложението, което е насочено към анализа на визуалното въздействие чрез фотографско изображение, ще използвам разбирането на Венцеслав Бондиков за манипулацията: „Манипулацията е вид насочено психологическо въздействие чрез изказване на истината или на част от нея, осъществяващо се в процеса на комуникация по ненасилствен път. Тя е едновременно вид комуникационна стратегия и се използва като средство, с помощта на което се постига предварително поставена цел“(Бондиков, 2011, с. 82). Прилагайки това определение към анализа на снимките от моя доклад, смятам, че ако бъде добавена една

* Изследването ще представя фотографии, които са шокиращи и нелицеприятни със своето съдържание, а именно на мъртви хора. Те са публикувани в края на текста.

дума, то напълно би съответствало и за случаите на упражняване на психологическо въздействие чрез визуални средства успоредно или отделно с вербалната комуникация. Това е думата „показване“ в смисъл на медийно визуализиране, а именно, че манипулацията е насочено психологическо въздействие чрез изказване и/или показване (визуализиране) на истината или част от нея.

Като част от знаковите системи хората употребяват в процеса на общуване и изображения. Фотографията се е обособила в отделен уникален комуникационен канал за предаване на вербални и невербални съобщения и е развила собствен език и изразни средства, за което Веселина Вълканова пише: „Визуалният език е по-бързо комуникативен, по-атрактивен, по-разбираем, по-нагледен, а образите се съхраняват по-продължително време в човешката памет. Изображенията са незаменими за комуникацията: те са директни, непосредствени от езиковите елементи; въздействащи, те са в състояние да осигуряват бърз трансфер на информация...“ (Вълканова, 2013, с. 213). Предаваната информация чрез снимки е кодирана в невербални символни и конвенционални знаци, които са разбираеми за много широка аудитория, което прави посланието универсално за разбиране (дешифриране).

Величко Руменчев (2018), който изследва осъзнатото и неосъзнатото в невербалната комуникация, отбелязва: „Искусствените или конвенционалните знаци са рожба на съзнанието. Те са символи на неща и носят информация за тях, а не за себе си в резултат на еднаквото им разбиране от комуникиращите субекти“. За да конкретизирам невербалната семантика, която се съдържа в избраните за анализ снимки на убитите политически фигури, ще добавя, че „...със самото си съществуване, с оформеността и вида си тялото излъчва информация. Това става и в резултат на физиологическите и психическите процеси, които протичат в него...“ (Руменчев, 2018, с. 24).

Фотографските изображения днес са все повече и с огромна скорост набират комуникационно превъзходство в медиите и в социалните мрежи. Без снимки днес е немислимо дори елементарно човешко общуване в нито една сфера от живота. Дигиталните медийни платформи диктуват нови визуални правила в граматиката на междуличностните контакти. В книгата си „Шок от настоящето“ Дъглас Рушков (2018) пише за развитието на новите световни контактни мрежи: „...цялата тази свързаност може да ни направи по-малко устойчиви... Един свързан свят е като маса със заредени капани за мишки“ и още за дигиталната свързаност между хората: „...свързаността превръща всяка засечка в потенциално смъртна хватка, всеки участник в мрежата във възможен убиец“.

За по-доброто разбиране на визуалните манипулативни капани в новите медии и цитираното по-горе ще добавя и хипотезата от Емилиана Георгиева относно визуалната интелигентност: „...визуалната интелигентност може да бъде определена като качество на ума да контролира обработването на визуално възприетата комуникация; визуалната интелигентност не само да служи за предпазно средство срещу манипулация, но също така и за оптимизиране обмена на информация“ (Георгиева Е., 2019). Механизъм на визуалното възприятие и естеството на визуалната интелигентност. *Реторика и комуникации* [cited 22 March 2020] Available from: <https://rhetoric.bg/емилиана-георгиева-механизъм-на-визу>. Смятам, че за тези цели е полезно да изведе някои основни характеристики на манипулативната снимка в печатните медии, които да поставят в професионално отношение нащрек както фотожурналиста, така и другите специалисти в редакционните екипи.

През 2012 година всеки ден само потребителите на Фейсбук качват в мрежата по 300 милиона снимки. (TEAM, D, 2012) Facebook processes more than 500 TB of data daily. *Cnet*. 2012. [cited 22 March 2020] Available from <https://www.cnet.com/news/facebook-processes-more-than-500-tb-of-data-daily/>. Не бих си представил с какъв метод днес могат да бъдат изчислени абсолютно всички изображения, които функционират в комуникационната среда, дори само на масмедийте. Може да се каже, че това е „изтърван процес“, който създава социална среда на обитание, определена от Вилем Флусер (2002) като фотографска вселена: „Ние сме свикнали с визуалното замърсяване на околната среда, което преминава през очите и съзнанието ни, без да бъде забелязано. То прониква в подсъзнателното, за да функционира там и да програмира нашето поведение.“. Хората ще продължават да споделят помежду си изображения все повече и с нарастваща скорост, което ще се осигурява и от увеличените възможности на трафика на данни в интернет. Технологиите за промени в оригинала на дигиталните изображения стават все по-достъпни и опростени за масова употреба. През 2015 г. по време на престижния фотоконкурс „Урлд прес фото“ организаторите дисквалифицират 22-ма от участниците заради това, че дигитално са подправили съдържанието на подадените от тях снимки. След този случай там въвеждат компютърен тест за проверка срещу визуалните измами в кадрите. Необходимостта от подобна проверка доказва трудностите на организаторите за борба

срещу подобни явления само с етични кодекси.* Фалшификацията, злоупотребата и измамата със съдържанието на фотографските изображения са все по-трудно установими и доловими дори за специалистите. Това доведе до възникването наскоро на нова разследваща наука – Криминалистика на дигиталното изображение (Digital image forensics – DIF), която се занимава с установяването на технически манипулации, извършени с изображенията след тяхното заснемане. Антоан Божинов пише в своя монография за обработката на снимките след заснемането: „В съвременната фотожурналистика може да се срещат случаи на манипулации както преди, така и след снимачния процес. Като добавяне на предмети в образното поле с цел засилване на въздействието или допълнителна обработка на изображението: така наречената „постпродукция“ - вкопирване или премахване на елементи, промени в тоналността...“ (Божинов, 2019, с. 40). Като дългогодишен фоторепортер съм бил свидетел на редица подобни „фототрикове“. Известен спортен колега винаги преди началото на мач заснемаше топката от няколко ракурса, след което я монтираше технически успешно в снимките и получаваше прекрасен резултат, защото при снимането на футбол е особено трудно да бъде постигнат добър кадър за публикация, без да я има топката.

6. ФОТОГРАФИЯ, ВЪЗДЕЙСТВИЕ, ВНУШЕНИЕ

Цочо Бояджиев формулира обекта на фотографията така: „Обект на фотографията е нещо реално, самата реалност, но именно живата реалност, от която и тръгва изходната инициатива при създаването на фотографския образ... Само че, както неколнократно заявихме, обектът на фотографията е не прост предмет, а непременно предмет-със-смисъл, сиреч символ. Това обяснява в частност удивителния факт, че за фотографията практически няма недостоеен да бъде превърнат в образ обект. Фотографирането е акт на спонтанно признаване на смислеността и значимостта на онова, което снимаме, разпознаване на някакъв надхвърлящ предмета, но вътрешно присъщ нему смисъл“ (Бояджиев, 2014, с. 35).

За да разбере този смисъл на символа в езика на фотографията, зрителят дешифрира образите в снимката на базата на познати вече понятия, като „прочита“ кодираното в нея съобщение или множество съобщения. В тази последователност нещото, което е заснето, се превръща в инструмент на внушение, когато то въздейства неосъзнато на човешката психика и програмира поведението на аудиторията. Като средства за въздействие в процеса на комуникация В. Бондиков не поставя знак за равенство между внушение и манипулация: „...манипулацията често се отъждествява с внушението, доколкото в основата и на двете стои психологическото въздействие... Манипулацията може да използва внушението като начин на въздействие, но не може да се отъждествява с него“ (Бондиков, 2011, с. 91). В моето изследване искам да докажа хипотезата, че и двете избрани от мен снимки са с внушение, което се използва за манипулация с цел да трансформира мнения и нагласи в зрителите. Внушение, което трансформира общественото мнение с различен знак и е насочено към чувствата и волята на човека. Тези различия могат да бъдат изведени от формулировката: „Внушението може да бъде тайно или явно, докато манипулацията по правило е неявна, тайна. В процеса на внушението обикновено се реализират два типа въздействие върху психиката. Първият тип действа на базата на авторитета, доверието, а вторият е съпроводен със зависимост и принуждение. При манипулацията винаги се създава възможност за свободен избор на поведение на личността, докато при внушението този избор липсва“ (Бондиков, 2011, с. 91). Внушението за съпричастност към несправедливата съдба, която е сполетяла авторитетната личност на Стамболов, е постигнато с изобразителни похвати от Иван Карастоянов, то е явно и недвусмислено, предизвиква скръб. Манипулацията, която е кодирана в снимката на Луканов от моргата, дешифрирам като неявно внушение, което обвързва обществото със заемане на позиция по отношение на криминалното деяние.

В. Бондиков определя четири фактора в механизма на изграждане на манипулацията: „На първо място, трябва да бъде определено ядрото на продукта, който се предлага на пазара. Това е свързано с изясняването на въпроса за съдържанието на манипулативното твърдение, т.е. за даден факт, който трябва да съдържа истината или част от нея. Той трябва да отговори на определена потребност. Следващият етап е това ядро да започва да се облича, да се опакова с допълнителни характеристики, в случая това са различни твърдения, лъжи, дезинформация и т.н., неща, които по своята същност не съдържат истина, но са ефективни и целта им е да привличат вниманието. Третото ниво е свързано с това кой разпространява манипулационното твърдение. Колкото повече източникът на манипулацията притежава авторитет, престиж, носител е на харизма, толкова повече това твърдение ще се разпространява в обществото и ще претендира за истинност. Не е от съществено значение съдържанието на това, което казва източникът на информацията. Ако хората вярват в него, те ще вярват и в това, което той им казва. Четвъртата характеристика е как се разпространява

* Регламентът за етичните правила в конкурса са публикувани на интернет страницата <http://www.worldpressphoto.org/activities/photo-contest/code-of-ethics>

тази манипулация, за да придобие по-голяма публичност. Ако се използват официални информационни канали, публичността е гарантирана и ефективността ще бъде по-голяма. (Бондигов В., 2017) Лъжата и истината в манипулацията. *Медии и обществени комуникации*. [cited 22 March 2020] Available from: <https://media-journal.info/?p=item&aid=325/>

7. ПОСМЪРТНИТЕ СНИМКИ НА СТАМБОЛОВ И ЛУКАНОВ И МАНИПУЛАЦИЯТА

Избрах тези снимки, за да илюстрирам моето разбиране за това как се конструира визуалното манипулативно послание. Посмъртните снимки винаги трудно се възприемат равнодушно, те са шокиращи, емоционално крайни и въздействат на психиката. Заснемането на смъртта е демонстрация пред аудиторията на краен резултат на дадено събитие с невъзможност за корекция на случилото се и „буквално прочетено“, изображението означава край на живота.

Р. Барт ще ни помогне да изясним как фотографията се „трудни“ в полза на съдържанието на манипулативното твърдение в тези снимки: „Във фотографията присъствието на нещото (в някакъв отминал миг) никога не е метафорично, като не е метафоричен животът му при одушевените твари, освен ако не са фотографирани трупове; а тогава снимката става ужасна, защото удостоверява, ако може така да се каже, че труптът е жив в качеството му на труп: това е живият образ на нещо умряло“ (Барт. 2001, с. 92). Тези снимки вече ще ни карат да възприемаме изобразените личности по различен начин от този, когато те са били живи. Те ще „оживеят“ в публичната представа с друга, внушена ни идентичност, която ще поражда у нас вяра в полза на някого, като политически партии, любители на конспиративните теории или научни изследователи. Тези снимки ще ни манипулират, като програмират в нас определен от манипулатора, изгоден нему тип на поведение.

За да проведе една основна смислова разделителна линия между двете снимки, ще представя какво разбира под манипулация с образа на смъртта руският социолог Сергей Кара-Мурза: „Манипулацията с образа на смъртта разрушава културата. Затова върху зрелищата, свързани с насилие и секс, във всяко едно общество, дори при диваците, винаги е налагано табу. Изкуството ги представя условно. При Шекспир има планини от трупове в трагедиите му. Но те не създават разрушително въздействие, защото са представени в условна, високохудожествена форма. Този режисьор, който иска да последва Шекспир, няма да натурализира убийството. Човекът се различава от животното по това, че притежава чувство за нравственост. С негова помощ той потиска много прояви на своите инстинкти. Има неща, които може да бъдат показвани пред хора, когато са ограничени в рамките на определен ритуал. Например погребенията. Когато телевизията ви показва покойник извън тези ритуали, това е разрушително зрелище, а човек със сринаг морал е лесно управляем“ (Кара-Мурза, С. 2012) Манипулацията образом смърти разрушава култура. *Руское поле*. [cited 22 March 2020] Available from: <http://moloko.ruspole.info/node/143>

В това как е изобразен на снимката Стефан Стамболов (сн. 1) с отрязаните ръце от известния за онова време столичен фотограф Иван Карастоянов е основната разлика в смисловото противопоставяне с кадъра на Андрей Луканов (сн. 5 и сн. 6), направена в моргата от фотографа на в. „Нощен Труд“ Георги Колев. Карастоянов заснема Стамболов на смъртния одър по времето на поклонение пред тленните останки в дома на жертвата, за което пише проф. Анна Топалджикова. Цялото изображение говори за изпълнението на ритуал, до главата на покойника има икона, той е положен в костюм. „Иван направи последната снимка на прощаването така, както я бяха аранжирани – смразяващата гледка на мъртвия с раненото и превързано лице и до него край леглото положени две отрязани до китките длани“ (Топалджикова, 2018, с. 213). Точно тези отрязани китки въздействат на зрителите, като внушават, че този човек героически се е борил срещу своите нападатели. Това изображение героизира личността на Стамболов и за това има постигнат исторически консенсус в обществото до наши дни. Литография от снимката е публикувана на първа страница в брой №2737 на авторитетния в цяла Европа френски седмичник „Илюстрацион“ (L'ILLUSTRATION) на 10 август 1885 година (сн. 2). За сравнение да разгледаме и посмъртната снимка на Стефан Стамболов, направена от фотографа Тома Хитров (сн. 4), която се съхранява в НИМ. На нея убитият политик е изобразен като обикновен покойник и нищо от картината не говори за трагичната му участ. Като канал за разпространение на посмъртната снимка на Стамболов също така са използвани популярните за времето си фотографски картички.*

* Има различни варианти на посмъртната картичка на Стамболов, които са разпространявани във връзка с годишнини от смъртта му. На тях неговият образ е вкопиран и като жив. От този вид се натъкнах на два варианта (сн. 3). Това изображение днес се използва за илюстрация в изследванията на наши историци. Снимката „Стамболов на смъртния одър“ е представяна и в редица фотоизложби, посветени на неговия

Какво е съдържанието на манипулативно твърдение в снимките на министър-председателя на България Андрей Луканов? След убийството му са публикувани две фотографии във в-к „Нощен труд“ – една огромна на 6 колони под главата на вестника и втора, но по-малка на 3-та страница. Изданието по това време е с много голям тираж за мащабите у нас. Стресиращ ужас и тръпки побиват от гледката. Трупът е гол, върху медицинска количка, личи шев от аутопсия, едната ръка е безжизнено отпусната. Не е за гледане от хора със слаби нерви и деца. В образа няма и следа от онзи партиен комунистически лидер, който е познат от първите страници на пропагандната тоталитарна преса. Това, което може да се дешифрира като внушение, е антиличностно, деградивно, неморално, безнравствено, с разрушително въздействие върху човешката психика. Луканов е убит с тази снимка не само физически, но и исторически като обществен лидер. Неговата биография ще е свързана единствено с това криминално деяние. Снимката му ще бъде илюстрация за последващи конспиративни теории относно криминалния характер на прехода, публикувани в източници със съмнителна достоверност.

Въпросите от тогава, а и до днес са: Как и с чия помощ е направена снимката? Дали тя е предоставена от службите, или вътрешен човек от моргата я е продал? Кой е съдействал на фотографа от „Нощен Труд“, и до днес си остава тайна. За да се насочим към скритите мотиви на тази фотоакция, трябва да разбираме, че липсващите факти променят смисъла на информационното съобщение, защото „дори когато една официална версия е очевидно невярна, правилното възстановяване на фактите е възпрепятствано от сивата зона, присъстваща в националните информационни канали“ (Пицуги, 2015, с. 62).

Извеждам този аргумент за невяния произход на Лукановата снимка за да разгранича двете фотографии – тази на Стамболов като инструмент за явно внушение за героизация на личността на жертвата, а снимката на Луканов определям като тайна манипулация за дегероизация на неговата личност за целите на посттоталитарната медийна пропаганда. Снимката на Стамболов е споделяна сред неговите поддръжници и съратници, докато кадърът с убийтия Луканов и съвременните манипулатори го публикуват в медиите за илюстрация единствено към публикации със съмнителна достоверност.

8. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Като заключение ще изведа характеристики на манипулативната снимка, която се употребява от субекта на манипулацията за визуалното внушение и въздействие върху обекта при публична комуникация. Ако трябва да направя **обобщение**:

На първо място изолирам елементи, които са съществени за изясняване на манипулативната снимка като етапи в заснемането ѝ (таблица 1):

- кой е авторът, поръчителят или източникът;
- наличие на постановка или режисура за засилване на въздействието;
- техническо манипулиране на изображението след заснемането;

Таблица 1. Съществени елементи от процеса на заснемане за разпознаване на манипулативна снимка

Елементи	Стамболов	Луканов
Авторът, поръчителят е известен	Да	Да
Налична е постановка или режисура	Да	Не
Не са манипулирани технически	Да	Да

Второ: Ще опиша и тези характеристики, които се подреждат по линията въздействие-внушение-манипулация (таблица 2):

- присъствие на лъжа, дезинформация или измама;
- има ли внушение и какво е то - явно или неявно;
- съществува истина или части от нея;
- въздействие върху неосъзнатата сфера на психиката;

жизнен път като революционер и политик. Нейни оригинали се съхраняват в „Музея на София“ и Регионалния исторически музей във Велико Търново.

- поражда вяра в нещо или някого;
- метод на разпространение;
- цел на манипулативната стратегия.

Таблица 2. Съществени елементи в съдържанието на изображенията за изграждане на манипулативна снимка

Елементи	Стамболов	Луканов
Наличие на лъжа и др.	Не	Не
Наличие на внушение и какво е то	Да явно	Да неявно
Има истина или части от нея	Да	Да
Налично е въздействие върху неосъзнатата сфера на психиката за мотивация	Да	Да
Поражда вяра	Да	Да
Метод на разпространение	Масова медия, фотокартичка	Масова медия, тиражен вестник
Цел на манипулацията	героизация	дегероизация

Преобладаващите утвърдителни отговори за изясняване на въздействието на анализирани снимки ги определят като манипулативни. Целта на визуалното внушение е в смисъла на понятията **героизация** за Стефан Стамболов и **дегероизация** за Андрей Луканов. Промяната в неосъзнатата реакция на обекта на манипулация може да бъде търсено в мотивация за два типа поведение – **организиращо** (привържениците на Стамболов се обединяват във виртуално съобщество от негови последователи) и **деструктуриращо** (поляризация в обществото след убийството на Луканов).

БЛАГОДАРНОСТИ

В помощ на моето изследване с полезни насоки и ценни съвети бе моят научен ръководител проф. Венцеслав Бондигов, за което му благодаря. Благодаря също на студента от Историческия факултет на Софийския университет Силвио Томов, който ми съдейства да се снабдя с копие от оригинала, заснет от Иван Карастоянов, на посмъртната снимка на Стефан Самболов. Изключително полезен за моята работа е и колекционерът и издател Димитър Димитров, който ми предостави сканирана първата страница на L'ILLUSTRATION от 1885 г. Благодаря му. Изказвам благодарности и към сътрудника от НИМ Христо Христов, който намери в хранилището на музея и друга посмъртна снимка на Стамболов от фотографа Тома Хитров.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Барт, Р. (2001). Camera Lucida. Записка за фотографията. София, АГАТА-А
- Божинов, А. (2019). Авторски свидетелства. Субективен документализъм в българската фотография 1970-1991 г. София: УИ Св. Климент Охридски.
- Бондигов, В. (2017). Лъжата и истината в манипулацията. *Медии и обществени комуникации* [online]. бр. 30. [cited 22 March 2020] Available from: <https://media-journal.info/?p=item&aid=325>
- Бондигов, В. (2011). Манипулация и публична комуникация: митове и реалности. София: Парадокс.
- Бояджиев, Ц. (2014). Философия на фотографията. София: Изток-Запад
- Вълканова, В. (2013). Медия дизайн. София: УИ Св. Климент Охридски
- Георгиева, Е. (2019). Механизъм на визуалното възприятие и естеството на визуалната интелигентност. *Реторика и комуникации* [online]. бр. 38. [cited 22 March 2020] Available from: <https://rhetoric.bg/емилиана-георгиева-механизъм-на-визу>
- Кара-мурза, С. (2020). Манипулацията образът на смъртта разрушава културата. *Руское поле* [online]. 2012. [cited 22 March 2020] Available from: <http://moloko.ruspole.info/node/143>
- Пицутти, М. (2015). Скритите манипулации. София: АТЕА

Руменчев, В. (2018). Невербална комуникация в публичната реч и деловото общуване. София: СОФИ-Р

Рушков, Д. (2018). Шок от настоящето, когато всичко се случва сега. София: ИК Виа Летера

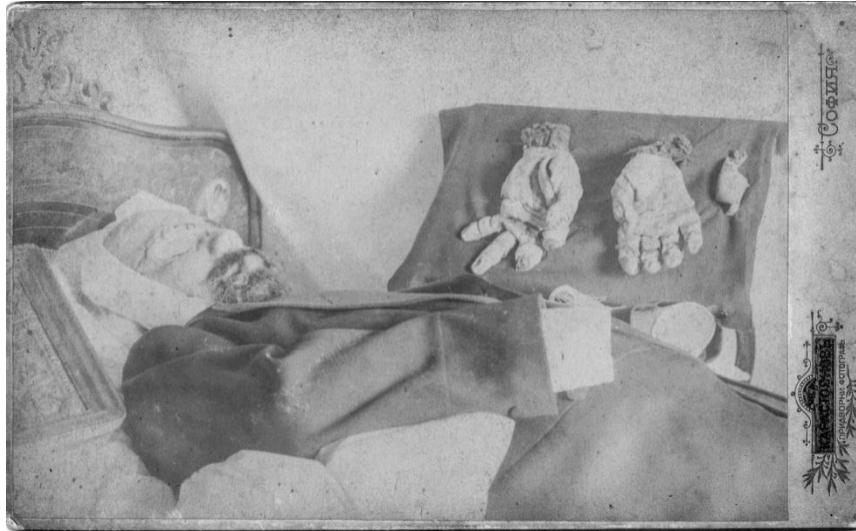
Топалджикова, А. (2018). Отлитащото време. Лъч светлина през обектива. София: Изток-Запад

Флусер, В. (2002). За една философия на фотографията. Пловдив: Хоризонти

Фуко, М. (1997). Власт. София: Критика и хуманизъм

Team, D. (2012). Facebook processes more than 500 TB of data daily. *Cnet* [online]. [cited 22 March 2020] Available from: <https://www.cnet.com/news/facebook-processes-more-than-500-tb-of-data-daily/>

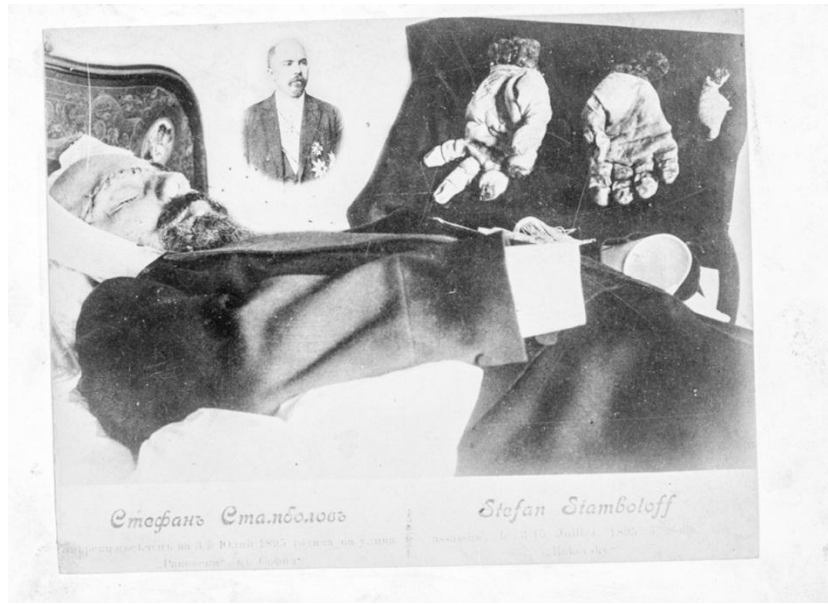
Илюстрации:

Сн. 1 Стамболов на смъртния одър, автор Иван Карастоянов. От личната колекция на сем. Кацеви от град Самоков, осигурена със съдействието на Силвио Томов

Сн. 2 Първа страница на седмичника L'ILLUSTRATION, който е отпечатан в Париж на 10 август 1885 година. Литографията е изработена от посмъртната снимка на Стамболов. Копието е предоставено от колекционерът Димитър Димитров.

Сн.3 Стамболов на смъртния одър, снимката на Иван Карастоянов е оформена като картичка. Образът на живия министър председател е вкопиран централно. Под нея има текстове на български и френски. Разпространявана е във връзка с годишнина от гибелта на Стефан Стамболов. Държавен исторически архив, фонд №1599, архивна единица №1972

Сн.4 Посмъртната снимка на Стамболов, заснета от Тома Хитров. Той не включва в кадъра отрязаните му ръце. Национален исторически музей

НОВИНИТЕ ОТ 0 ДО 12 ЧАСА

Нощен

ФЕНИКС
ЖИКОТОМАТРАНСЛАТНА КОМПАНИЈА

БРОЈ 195 (1092), ГОДИНА V 3 - 4 ОКТОМВРИ 1996 Г. ЦЕНА 30 ЛЕВА

ПОСЛЕДНОТО ИНТЕРВЮ НА
АНДРЕЙ ЛУКАНОВ:

„ЖАН ВИДЕНОВ ЩЕ УЗРЕЕ ЗА ИСТИНАТА...“

НА СТР. 12

АНДРЕЙ КАРЛОВ ЛУКАНОВ
Е БИЛ ЗАСТРЕЛЯН В ГРЪБ, СЕ РАЗБРА КЪСНО СНОЩИ,
СЛЕД КАТО ПРИКЛЮЧИ СЪДЕБНОМЕДИЦИНСКАТА ЕКСПЕРТИЗА НА ТРУПА МУ

НАМЕРИХА ПИСТОЛЕТА И ДРЕХИТЕ НА УБИЕЦА

МОЗЪКЪТ НА АНДРЕЙ ЛУКАНОВ КОНСЕРВИРАН?

9-мм пистолет „Макаров“ със заглушител и дрипите на мнимия скитник, екзекутирал експремиера Андрей Луканов, са открили ченгетата недалеч от местопрестъплението. Убиецът е гърмял през дрехите или торбата си, като е държал пистолета с дръжката нагоре. Само изключителен професионалист по кървавите дела може да стреля смъртоносно точно от такова положение, коментираха специалисти. Убиецът е оставил и следа в мократа пръст близо до входа на „Латинка“ 15. Но лицето му са видели само шофьорът на Андрей Луканов и самата жертва. Луканов видял, че срещу него се задава подозрителен тип. Върнал се. Започнал да звъни по домофона, за да му отворят вратата. В този момент убиецът го застрелял в гръб с 4 куршума...

БСП-депутатът Андрей Карлов Луканов е бил застрелян в гръб, се разбира късно снощи, след като приключи съдебномедицинската експертиза на трупа му. Специално назначената комисия, извършила аутопсията, бе начело с професор Стойчо Раданов - ръководител на Катедрата по съдебна медицина и деонтология (КСМ) при Медицинския факултет - София, и национален експерт в Министерството на здравеопазването. Съдебните лекари - доцент Николай Ненков, д-р Василка Нанкова, д-р Станислав Христов и д-р Георги Гергов, констатираха, че смъртта е причинена от три пистолетни куршума, единият от които е засяднал някъде из гънките на стомаха. Изстрелите разкъсали жизненоважни органи и предизвикали голям кръвоизлив, който вероятно е помогнал за мигновената кончина на депутата. Четвъртият изстрел - от т. нар. „преминаващи промили“, бил насочен в тила, но не пробил черепа, а само одраскал кожата над лявото слепоочие.

Подробности за аутопсията четете на стр. 3

**СТРАХОТНИ ПОДРОБНОСТИ
И ВЕРСИИ ЗА ЕКЗЕКУЦИЯТА НА**

СТР. 2, 3, 4, 5, 12 И 16

Сн.5 „Нощен Труд“, първа страница, брой 195, 3-4 октомври 1996 г., Луканов в моргата

телно, за да бъде обвъркано разследването.

НТ

работим, ще ви известим, когато задържим извършителя.

Самият процес на изследването?

на отдела. Г-н Лазаров го

на Милен МИЛУШЕВ

Мозъкът на Андрей Луканов консервиран?

Продължение от стр. 1
Аутопсията продължи четири часа. На нея присъстваха прокурорът Благой Блажев - шеф на отдел „Следствен надзор“ в Софийската градска прокуратура (СГП) и следователят Андрей Цветанов от Националната следствена служба (НСЛС). Вчера сутринта те двамата заедно с д-р Нанкова участваха в огледа на трупа на местоп-

рестъплението на ул. „Латинка“ 15.

По „дочерка“ на престъплението не можа да се установи дали убийството е извършено от един или пък от двама нападатели. Но се разбра, че Луканов е застрелян с pistolет, популярен в България.

Смъртта е настъпила от огнестрелно нараняване с четири куршума - един в гла-

КСМ дойде г-н Богдан Карайотов - началник-отдел „Тежки престъпления срещу личността“ към НСЛС. „Нищо повече не мога да кажа. Аутопсията приключи, огледите също, а сега тепърва започват други следствени действия, експертизи, разпити на свидетели - това, което се прави след всяко престъпление“, каза г-н Карайотов. Той добави, че са формирани следствено-оперативни групи, които ще работят така, както е по книгите.

Следственото дело на НСЛС е образувано срещу неизвестен извършител по чл. 116, ал. 1 и 2 от Наказателния кодекс за убийство на представител на обществеността. За това се предвиждат от 15 до 20 г. лишаване от свобода, доживотен затвор или смърт.

Васко ГИГОВ

Празен кашон помогнал на убиеца

До трупа на току-що застреляния Луканов умишлено бил подхвърлен кашон. Целта била, докато се установи дали в него няма взрив, терористът да спечели време и да драсне на безопасно разстояние от мястото на убийството. Това била и една от причините трупа на убията да остане толкова дълго на мястото на произшествието. В подобни ситуации полицията рискувала, като обезврежда неидентифицирания багаж с голи ръце, така както преди месец постъпи служител от Националната служба за охрана пред парламента. Отскоро обаче за установяването и обезвреждането на взривове се използвал подареният преди месец на хората на министър Николай Добрев супермодерен робот. Във фаталната сряда служителите на МВР са го използвали само за да установят, че подхвърленият кашон е безопасен. Време, през което вниманието на полицейските органи е било съсредоточено върху евентуален взрив.

Ася АТАНАСОВА

вата и три в гръдния кош“, каза професор Раданов пред репортер на „НТ“, но отказа подробности. „Това е хладнокръвно убийство“, добави категорично той.

Проблем на съдебните лекари създаде третото опово. То бе намерено от съдебния експерт д-р Георги Гергов. След това аутопсията приключи и двама препаратори взеха да зашиват разрязания от шията до долу трупа. По-късно те подготвиха покойника, за да може в петък да бъде изложен в норма-

ле да бъде погребан в Софийските централни гробища.

Интерес предизвика едно разпореджане на проф. Раданов към д-р Любомир Семов - завеждащ секционната зала и моргата на КСМ. Малко преди 20 ч. д-р Семов попита професора за нещо, вероятно специфично за случая, а проф. Раданов му каза: „Не. Само сърцето.“ Д-р Семов веднага влезе при препараторите, за да им предаде заповедта. После се разбра, че Андрей Луканов ще бъде погребан без мо-

зък. Следствена тайна остава дали сърцето на депутата е отделено от тялото.

Половин час преди това в

ЗАСТРАХОВАТЕЛНА КОМПАНИЯ

VINC-2

1000 София, бул. „Витоша“ №78; ☎ 515 159, 543 017, 519 318

Сн.6 Страница 3-та от същото издание, друг ракурс от Луканов в моргата